

ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԽՈՒԶԱԿԸ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺԱՌԻԹԸ

Հետեւեալ քերթուածը, որ իր եղական արժէքով ժԹ դարու անգլիական մատենադրութեան մէջ որոշ տեղ մը կը զբաւէ, հեղինակութիւնն է Ֆրանսիս Թամսընի (Francis Thompson) ծնած Բրէսթըն 1859ին, եւ մեռած 1907ին Լոնտոն, ուր անցուց իր կեանքին մեծ մասը:

Թամսըն (զոր պէտք է շփոթել անգլիացի Thompson-ի հետ, ապրած ժԸ դարուն) տառապած է կարօտեալ կեանքով մը: Նախ բժշկութեան ուսանող, եւ ապա վերջնականապէս վճռած է զբաւան ապարէզին նուիրուիլ: Կարեւոր միջոցներէ զուրկ՝ հզօր մեկենաս եւ քաջալեր մը դըտած է իր քնարին՝ յանձին բարերարի մը՝ Վիլֆրիտ Մէյնէլի, որուն 85ամեայ կեանքին յորեկանը տօնեցին վերջերս իր բարեկամները: Ասոնցմէ մին՝ Դանիէլ Օքոննոր, զեղեցիկ դադարարն յղացած է այս առիթով բարերարեալ բանաստեղծին քերթուածներէն մին բազմալեզուեան հրատարակութեամբ ընծայել ազնիւ բարերարին: Եւ ահա այս պատճառով է որ ձեռնարկուեցաւ հայկական թարգմանութեան, որուն համար ան դիմած էր Պրն. Զ. Խանդատեանի (Ֆրանսական ձեմարանին մըջտընջենաւոր Քարտուղար Ժորժ Կոյիոյի խորհուրդին վրայ) որ մեզի յանձնեց այդ պաշտօնը՝ գոհացնելու զանիկա, որպէս զի, ինչպէս ան կը փափաքէր անկեղծ հայասիրութեամբ, պակաս չըլլայ այդ յիստունէ աւելի լեզուներով թարգմանութիւններուն մէջ նաեւ հայկականը, «լեզ-

ուով այն մարտիրոս ազգին՝ որուն հանդէպ յատուկ համակրութիւն մը կը զգամ» կ'ըսէր:

Թամսընի քերթուածին խորագիրն է «The Hound of Heaven», որուն բառական վերածումը պիտի ըլլար «Երկնքի բարակը» (կամ որսական շունը): Մենք դրինք Երկնային խուզակը, քանի որ to hound կը նշանակէ արդէն հետապնդել, խուզարկել: Այդ խուզակն է ինքն Աստուած, որ մարդը կը հետապնդէ կամ մարդկային ոգին, իբրեւ իր որսը, ուղելով որ ան Զինքը միայն սիրէ, թողլով բոլոր երկրային իրերը:

Նիւթը, ինչպէս կը տեսնուի, հոգեւոր ու խորհրդական է: Թամսըն ժԹ դարու մէջ դէպի Թովմաս Գեմբացին դարձ մը կ'ընէ ու բանաստեղծական շունչով մը կը ներկայացնէ հոգեւորն պայքարները նիւթականին ու գերբնականին միջեւ, անոր սարսափը, անձկութիւնները, փախուստը Ամենակատարեալ էակէն, որմէ իբր իր նիւթական ձկտումներուն յազուրդ չտուողէ մը կը խորշի, ու կը տառապի զանազան պայմաններու եւ ալէկոծումներու մէջ, մինչեւ որ իյնայ նորէն անոր ծոցը:

Թարգմանութիւնը՝ զոր ստորեւ կու տանք՝ կատարած ենք որքան կարելի է հաւատարիմ մնալով անգլիական բնագրին, ի հարկին լուսաբանելով զանազան մութ կէտեր՝ որ կը գտնուին նոյն բնագրին մէջ:

Փարիզ

Հ. Մեսրոպ ձանաշեան

ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԽՈՒԶԱԿԸ

Օրեր ամբողջ ու գիշերներ փախայ իրմէն, Ու կամարէն տարիներու փախայ իրմէն, Խորհուրդներուս բաւիղին մէջ փախայ իրմէն⁽¹⁾, Եւ արցունքի մըշուշին մէջ զիս ծածկեցի:

Ու յորձանքին տակ ծիծաղին:

Դէպի յոյսի հեռապատկեր՝ խոյացայ

Ու վիրաւոր ինկայ գահվէժ

Վար քան խաւարն տիտանական

Անդրնդային սարսափներու,

Քան այն քայլերը զօրեղ որ հալածական

Կը տանջէին, կը տանջէին զիս անընդհատ:

Բայց պընդումովն իրենց անկիր

Եւ զընացին մէջ անխրոնով,

Վնոծ մեպովն, յամառութեամբ մեծափառ

Կը քնդային, ու ձայն մ'հնչեց

Քայլերէն ալ աւելի բուռն.

«Համայն իրերը կը մատնեն մատնողդ զիս»:

* * *

Զերդ տարագիր եւ դիմեցի

Լուսամուտներն անթիւ կարմիր ծածկոյթներով

Ու ցանցակերպ հիւսում զուրով,

Մարդոց սրտին պատուհանները յոգնաշատ,

Զի եւ գիտակ թէ իր Սէրէն կը խուզարկուիմ,

Սակայն կ'իշխէր վերաս երկիւղ մը մահացու

Թողլու ամէն ինչ որ լոկ զինքը ժառանգեմ.

Պատուհանիկ մը բացուելուն ինձ լայնօրէն

Հովն հըպելով գայն կը փակէր բազմաշառաչ.

Զօրաւոր էր Սէրն հալածող փախչող Վախէն:

Անցայ վազով սահմաններէն տիեզերքին,

Զանձաբացուցի ոսկի դրոները աստղերուն

Զողերն անոնց բախելով որ տան ինձ կայան.

Իմ տենդագին հարուածներուս տակը մեղմով

Սարսընացին շրթնիւնով արծաթափունչ

Տըժգոյն դրոները Լուսնեակին:

Ըսի այգին՝ երեցի՛ր շուտ, վերջալոյսին՝

Շտապէ՛, եւ քու երկնային քարմ փքքումներով

1. Գիտումաւոր է այս երեքնութիւնը հեղինակին կողմէն՝ նոյն բառերով ու նոյն ձեւով: Մ. Թ.

Պահպանէ՛ գիս այս ահարկու Սիրականէս,
 Պարզէ՛ անյայտ ֆողըդ որ գիս Ան չըտեսնէ:
 Ծառաներն իր փորձեցի, բայց միայն գըտայ
 իմ մատնութիւնս հաստատութեանը մէջ իրենց.
 Հաւատարիմ իրեն՝ յողորդող, անկեղծ մատնիչ
 Հանդէպ ինծի եւ պատրանքով լոկ ուխտապահ:
 Բոլոր արագ իրաց աշխոյժը խնդրեցի
 Ու կախուեցայ ամէն հովի շըչող բաշէն:
 Բայց թէ աւեր, սահուն տորմիդ, միջոցին մէջ,
 Անծիր մարգերը կապոյտին
 Կամ թէ ֆշուած որոտումէն
 Հնչեցընէր թափով իր կառքն երկնից մէջէն
 Փայլակնացայտ ընդհարումովը ոսփերուն՝
 Զօրաւոր էր Սէրն հալածող փախչող վախէն:
 Բայց պնդումովն իրենց անկիր,
 Եւ գընացփին մէջ անխըռով
 Վնոած ցեպով մ'ու մեծափառ յամառութեամբ
 Քայլերը գիս կը նեղէին.
 Եւ աղմուկէն անոնց ուժգին ձայն մը ինծի.
 «Զընդունողիդ գիս մէկը չի՛ տար ապաստան»:

* * *

Զրփնտոեցի ալ թափառիկ վագփիս պատնառն
 Դիմագըծին վըրայ մարդու մը կամ կոյսի.
 Բայց աչքերուն մէջ դեռ մատաղ մանուկներուն
 Կը թուի բան մը որ կու տայ ինձ պատասխան.
 Անոնք գէթ իմ կողմս, անպայման իմ կողմըն են:
 Դարձայ անոնց եռանդագին,
 Բայց այն պահուն իսկ երբ իրենց մանրիկ աչուին
 Կը փայլէին դարձուածներով նորաբողբոջ
 Հրեշտակն անոնց բռնած մագէն ֆաշեց ինծմէ:
 «Եկէ՛ք, բսի, արդ բընութեան միւս գաւակներ,
 Հաղորդակից գիս ընելու ֆեֆուշ խումբիդ.
 Թոյլ տըւէք ինձ իմ համբոյրով ձեզ ողջունել,
 Թոյլ տըւէք ինձ գգուանքս խառնել ձեր գգուանքին
 Խօլ հիւսփերուն հետ խաղալով Տիկին մեր մօր,
 Ու սեղանակից
 Իրեն հետ իր պալատին մէջ եթերային,
 Հովանոցին տակ իր կապոյտ
 Անմեղագոյն ձեր այդ ոնով
 Մարեմ ծաբաւս այն բաժակէն
 Ուր կը փայլին արտասուքներն արշալոյսին»:
 Ու այդպէս եղաւ.
 Իրենց գողտրիկ ընկերութեանը մէջ մըտայ
 Եւ ֆակեցի նիգերն բնութեան գաղտնիքներուն:

Ճանչցայ բոլոր արագ խոհերը որ կ'անցնին
 Խօսուն դէմքին վրան երկնքի.
 Գիտցայ եւ թէ ի՞նչպէս ամպեր կը կերտուին,
 Փրփուր ծովուն վայրագ պինչէն.
 Իրերուն հետ, որ կը ծընին կամ կը մեռնին,
 Եւ կը գգայի թէ կը ծընիմ ու կը մեռնիմ.
 Ու թողուցի որ հրահանգեն
 Հոգւոյս յոյգերն աղիողորմ կամ երկնային,
 Եղայ բագորդ անոնց ցաւին եւ հրեռանքին:
 Կը ծանրանար վըրաս իրկունն
 Երբ կը վառէր աղօտափայլ իր հրագներն
 Օրուն մեռած սրբութեանց շուրջ:
 Կը խնդայի աչքերուն մէջ առաւօտուն,
 Յաղթող՝ նկուն՝ եղանակին հանդիման հետ
 Երկինքն ու եւ կ'արտասուէինք ալ միասին.
 Ու իրեն ֆաղք արցունքներուն կը խառնուէր
 Ազն իմ մեռոտ արցունքներուն:
 Մարը մտնող արեւուն պէս բոսորաթուխ
 Իր տըրտփուն սրտին վըրայ սիրտս դըրի
 Որ բաբախէ ու մասնակցի իր ջերմութեան.
 Բայց այդ բոլորն չէր մեղմեր վերքս մարդկային:
 Ի գուր այտերը գորշ երկնի իմ արցունքներս
 Կը թըչէին. զի, ա՛խ, չկըցանք հասկընալ մենք
 Զիրար, իրերն ու եւ. ձայնով եւ կը խօսիմ,
 Բայց ձայնն իրենց միայն իրենց շարժումն է լոկ,
 Անոնք լըռին կը բարբառին:
 Բնութի՛ւն, մօրու հէ՛ք, չի կրնար ծաբաւս մարել.
 Եթէ գիս իրր իրեն որդի կ'ուզէ՛նդունիլ
 Թող վար ձգէ ֆողը կուրծքին, երկինքը լուրթ,
 Եւ ցուցնէ ստինքն իր գորովին.
 Երբեք, անգամ մ'իսկ չըշնորհեց շիթ մ'իւր կաթէն
 Ծաբաւահիւծ իմ շրթունքիս: —
 Աւելի մերձ միշտ աւելի ինձ մօտ կը գգամ
 Խուզակն ահեղ, գընացփին մէջ իր անխըռով,
 Վնոած ցեպովն ու մեծափառ յամառութեամբ.
 Եւ Քայլերէն նախաժաման
 Զայն մ'իմնձ կու գայ երագագոյն.
 «Եղո՛ւկ, ոչ մէկ բան կարող է քեզ գոհացնել,
 Ըջֆե՛զ՝ որ Զիս չես գոհացներ,

* * *

Մերկ կը սպասեմ սիրոյդ ուժգին շեշտ հարուածին
 Դու իմ գըրահըս ցրուեցիր բեկորներու,
 Ու ձըգեցիր որ գամ ծունկի.
 Անպաշտպան եմ բոլորովին:

Կը ննջէի անտաքակոյս եւ արթնցայ
 Ու ակնապիշ ես քունիս մէջ մերկ գըտայ զիս
 Խօլ գայրոյթովն երիտասարդ իմ ուժերուն
 Խախտեցի սիւնը ժամերուն,
 Տապալեցի կեանքս իմ վըրաս, գանով ծեփուած,
 Հոն եմ, փըլած տարիներու փոշիին մէջ.
 Հասակս առոյգ ինկած կոյտին տակ կը հանգչի:
 Հարմատեցան օրերս ու ծուխ դարձած կորան,
 Պըզպըջակի պէս ուռեցան ու պայթեցան
 Զուրին երեսն արեւակոծ:
 Է՛հ, անուրջն ալ կը խուսէ այժմ երագողէն
 Ինչպէս որ վին նուագողէն.
 Նոյն իսկ գողուած ցնորքներս որոնց ծաղկեայ թելով
 Կը շարժէի հողն⁽¹⁾ գերդ ֆօղէֆ մը դաստակիս,
 Անոնք ալ արդ տեղի կու տան, անգոր շղթայ,
 Վշտերով ծանր բեռնաւորուած երկրիս համար:
 Ա՛հ, այդ փու սէ՛րըդ արդարեւ
 Որո՞ւմ մըն է թէեւ որում մը անթառամ
 Որ թոյլ չի տար անելու՝ բայց իր ծաղիկներն:
 Ա՛հ, հա՞րկ է
 Անհուն գծագրող,
 Ահ, հա՞րկ է որ գծելէդ առաջ փայտն ածխացնես:
 Ծըփուն անձրեւն թարմ օրերուն՝ փոշիին մէջ
 Կորաւ, եւ արդ սիրտըս ազբիւր մ'է փայփայտած,
 Ուր կաթիլներն արտասուփիս կը լընանան
 Կաթած խոնաւ խորհուրդներէս
 Ցօղ երերուն մտփիս թախծոտ ճիւղերուն վրայ:
 Ահա այսպէս. ի՞նչ պիտ'ըլլայ:
 Եթէ միջուկն այնքան դառն է, կորիզն ի՞նչ համ
 Պիտ'ունենայ: Աղօտ կերպով կ'ընդունարեմ
 Ինչ որ մշուշին մէջ ժամանակն կը շփոթէ.
 Այլ եւ մերթ ընդ մերթ կը հնչէ
 Փող մը թափուն կեռիփներէն Յաւիտենից.
 Ու ցնցըւած մէզը վայրկեան մը տեղն իրենց
 Կը փոխէ նա, ու կը թրջէ կրկին դանդաղ
 Աշտաքակները վերամբարձ:
 Բայց ցորչափ չեմ տեսներ թափուն կոչողը զիս,
 Ըզգեստներով մութ ծիրանի, նոնեպըսակ,
 Ինձ անծանօթ պիտի մընայ անունն անոր
 Եւ ինչ որ փողն ինձի կ'ըսէ:
 Որպէս զի սիրտը մարդուն կամ կեանքն իսկ ամբողջ
 Քեզ առատ հունձֆ տայ՝ հա՞րկ է որ այդ քու դաշտերդ,
 Ըլլան մահուան նեխուրթիւնով պարարտացած:

1. Երկիր բառին իմաստով. Ծ. Թ.

* * *

Այժմ այդ երկար հետապնդման
 Ազմուկն ընդ հուպ կը մօտենայ.
 Ժայթքող ծովի պէս զիս ձայնն այդ կը պարուրէ,
 Ու կը լսեմ. «Սիրած երկիրդ ա՞յնքան եղծուած
 Ու փանդուած է կտոր կտոր:
 Եղա՛ւկ, քեզմէ բոլոր իրերը կը խուսեն
 Զի դու ինձմէ կը խուսափիս.
 Տարօրինակ, ողորմելի, անպէտ էակ,
 Է՞ր մէկը քեզ համար գատէն սէր մ'ունենայ,
 Զես գիտեր որ ոչ ոք ոչինչը կը սիրէ
 Բաց ի ինձմէ, թէ մարդկային սէրն արժանիք
 Կը պահանջէ. եւ ի՞նչ է քու արժանիքդ այդ,
 Դուն ամէնէն տղամտիպ կոյտն հողէ մարդոց:
 Զե՞ս գիտեր, աւա՛ղ,
 Թէ որքան քիչ դուն արժանիք ունիս սիրոյ.
 Զո՞վ պիտ գտնես որ քեզ սիրէ, ըզքեզ, ո՞վ հէֆ,
 Բաց ի ինձմէ, բաց ի ինձմէ:
 Ինչ որ առի քեզմէ, առի ես գայն միայն
 Ոչ թէ վընաս մ'ընելու քեզ,
 Այլ որպէս զի բազուկներուն մէջ գայն փնտռես:
 Ինչ որ վրիպանքը մանկական կը համարի
 Անհետ եղած, մըթերած եմ քեզ տանըս մէջ,
 Ելիր, բռնէ՛ ձեռքս ու եկուր»:

* * *

Ինձի մօտ կանգ կ'առնեն Քայլերն.
 Մի՛թէ թախծոտ հուսկ ուրեմն
 Զեռփին ըստուե՞րն է, գգուելու զիս կարկառած:
 «Դուն ամէնէն սիրուածն, տկարն ու կոյրն, լըսէ՛,
 Ես Այն եմ՝ գոր դուն կը փնտռես.
 Կը մերժէիր դուն սէրն՝ երբ Զիս կը մերժէիր»:

